

En betraktning av observasjon i barnehagen

av Ingrid bjørkøy 2007

Handler observasjoner om et syn på barn? Handler observasjon om perspektiv? Hvilken nytte kan vi få ut av observasjoner i forhold til det daglige arbeidet med barn?

Hvorfor observere?

Observasjon kan sies å være en betraktning. Å observere handler om å se, lytte. Det handler om en tilstedeværelse. Det handler om tid, om tålmodighet. Det handler om å ha et åpent sinn og det handler om muligheter.

Observasjon kan sies å være en form for samtale, i den forstand man ønsker å forstå den andre parten i samtalen. Når jeg for eksempel skal observere et barns samspill med et annet barn, blir det en slags dialog mellom meg og barnet. En dialog kanskje uten verbalspråk. En dialog med mimikk, kroppsspråk og lyder. Ikke alltid like enkelt å forstå. Men jeg ønsker å forstå. Den andre.

Men forståelse av en observasjon gjenspeiler et grunnsyn. I

rammeplanen står det at vi skal betrakte barnet som kompetent, intellektuelt. Å betrakte barnet som intellektuelt betyr å se barnet som en likestilt samtalepartner. En voksen og et barn som likestilte. En likestilt en, som kan utvide min innsikt. En som forteller meg om sitt blikk på en sak. En som utfordrer og beriker min forståelse.

Som når John på to år står ved vannkrana, slår den på, slår den av, plasker de små handflatene i vannet. Vannet spruter langt opp, langt ned. Til sidene. Det høres ut som en vaskemaskin som går for fullt. Armer i rask sirkelbevegelse som treffer vannet. Om og om igjen.

Han er våt langt oppover armene, på magen, nedover buksa. Men bryr han seg om han det da? Nei. Han enser det sikkert ikke en gang. Eller kanskje tenker han; Jeg kan jo skifte når jeg er ferdig. Det er jo ingen big deal da. Jeg har jo skiftetøy i skapet. Han løfter vannet opp. Tar det mellom fingrene, prøver å fange det, drikke det, de dråpene som lar seg fange. Henter så tørkepapir, legger det under vannstrålen, ser hvordan papir skifter form, suger til seg vannet. Blir tungt. Vått. Lett til å forme med hendene. Klemmer på papiret, og vannet renne ned. Fukter papiret igjen og ser at det utvider seg. Jeg som voksen kan la meg fascinere av hans begeistring. Eller jeg kan la være å se på hans lek med vann som noe viktig for ham. Der står han helt oppslukt, i vannleken. Ingenting annet er viktig. Hvordan vil det påvirke hans hverdag at jeg som voksen legger til rette for at han kan utfolde seg med vann? Her må jeg se John. Ta meg tid, sette meg ned, være til stede i det som skjer. Men har jeg alltid denne tiden? Tar jeg meg denne tiden? Er jeg til stede i aktiviteten? Ser jeg egentlig John og hans

begeistring eller ser jeg kun min egen begrensning? Hva er det egentlig som er viktig her? Sånn egentlig?

Navlebeskuende som jeg kan være med blick for planlegging, struktur, orden og kontroll. Stresset pust og travle skritt fra det ene til det andre. Må rekke, skal rekke - som om jeg er med i en konkurranse. Hvem konkurrerer jeg imot? Jeg er en smule frustrert, når jeg kommer gående mot lyden av vann. Som står og går. Står og går. Vann som plasker. Hører det på lang vei. Speil og vegger er dekket med vanndråper, vannrenner, som åler seg nedover på vei mot gulvet. "Nå som vi nettopp hadde skiftet klær? Og du er våt igjen? Vi skal spise mat nå. Du kan ikke stå her og søle slik!!" Og med den kommentaren, så enkelt, så lite gjennomtenkt, avbryter jeg leken. Klipper den av, bryter inn i John sin verden, trekker ham ut, overstyrer ham fullstendig. Jeg handler ut fra et perspektiv som sier noe om styring, kaosangst og behov for å bestemme hva vi skal gjøre og ikke gjøre. Jeg er en voksen dame jeg. Jeg har leika nok med vann i mitt liv (tror jeg ja). Men John er to år. Han har nettopp begynt å leke med vann.

Å observere handler om flere ting: Det handler om å se det som skjer, det mellom linjene, under det vi kan mene er det åpenbare, ved siden av den måten vi vanligvis betrakter noe. Å observere handler om å være nysgjerrig, undrende, underveis, i bevegelse. Det handler om å være ydmyk i møte med det som observeres. Det handler om en varsomhet.

Denne observasjonen av John sitt møte med vann er et grunnlag for refleksjon og det er et grunnlag for hvordan vi legger opp hverdagen for barna i barnehagen. Hvordan lar vi ungene få undersøke vann? Hvordan kan jeg som voksen i en pedagogisk virksomhet legge til rette for at barna kan undersøke vann på sine premisser? Hvordan kan jeg berike deres opplevelse og undring? Hva kan jeg tilføye sånn at deres opplevelse av vann blir stimulerende og lærerikt? Kanskje kan vi ha vann som prosjekt? Belyse vann fra ulike kanter, ulike fagperspektiv. Hva er vann? Hva kan vi gjøre med vann? Kaldt vann. Varmt vann. Vann mot hud. Vann i øynene. Vann på sokkene som lager spor når vi går. Vann i glassflasker som vi kan spille på. Blåse i. Vann på speil. Regn. Regn i dam. Regn på spade. Snø. Snøkrystaller. Vann som blir is. Is som smelter til vann. Og sånn kan vi fortsette idemyldringen. Et annet eksempel: Marte er litt over ett år. Hun har nettopp begynt i barnehagen. Hun er i det vi kan kalle i en tilvenningsfase. Hun gråter en del. Er nedstemt. Knytter seg raskere til enkelte voksne framfor andre. Vil opp i armene. Bæres rundt. Ned igjen. Trekker ut i garderoben, til skapet sitt, mot ytterdøra. Sitter der og ser ut med håndflatene og panna pressa mot vinduet. Henter støvelen sin som hun bærer rundt på og vil vise fram. Hun er noe alvorlig, lite konsentrert om en lekeaktivitet. Hun vandrer rundt. Dette er en viktig observasjon av et barns atferd i barnehagen i en tilvenningsfase. Å se denne atferden alene kan være interessant nok, men å se den i forhold til den situasjonen Marte er i, gjør at vi kan møte henne på en annen måte, forstå mer av hennes væremåte. Dette gir oss en mulighet til å diskutere og samtale rundt hvordan gi henne en optimal tilvenning og hvordan skape et stimulerende og trygt sted for henne å være.

Dette er et eksempel på at en observasjon handler om en helhetsorientering. En handling, væremåte, et handlingsmønster som må sees i forhold til noe, en situasjon, en kontekst. Et barn handler i forhold til noe. Vi voksne handler i forhold til noe/noen. Å se denne helheten gjør at vi kan møte Marte på en bedre måte enn om vi ikke så denne helheten. Det gjør at vi kan samarbeide bedre med foreldrene, at vi i personalet kan finne en samstemt måte å være sammen med Marte på, at vi blir enige om hvordan vi kan dekke hennes behov. Det gjør at vi forstår mer av hvordan hun har det her og at vi kan forstå mer av vårt ansvar som voksne i vår pedagogiske barnehage.

Gjennom observasjoner har vi mulighet til å se ting fra ulike perspektiver. Som når vi prøver å se Marte ut fra et barneperspektiv – Hvordan er det egentlig for Marte å begynne i barnehagen? Sammen nye fremmede voksne og barn som hun aldri har sett før. Mamma og pappa er der ikke. Hun må på mange måter klare seg på egen hånd. Og hun er ett år. De nye rundt henne må lære å lese hennes behov. Det kan være en veldig påkjenning, og den skal vi som voksne vite av. Det som ligger til grunn her blir da en anerkjennelse av Marte. En anerkjennelse av ei lita jente med sine tanker, følelser, opplevelser som hun har rett til å ha.

Når du observerer er det du som bestemmer hva en observasjon forteller deg. Hva ser du i observasjonen? Hvordan begrunner du det du ser? Her kommer vi inn på grunnsyn, faglig ståsted, taus kunnskap, samtaler og refleksjoner med andre, fagteori, bevisste og ubevisste holdninger. Alt dette farger din forståelse av det du ser og observerer og hvordan du forstår det du ser og observerer. Er du fokusert på å finne avvik hos barnet, så finner du avvik. Da ser du etter det barnet ikke mestrer. Er du fokusert på å se hva barnet kan, så finner du det barnet kan. Er du fokusert på å se barnet som kompetent og intellektuelt, ja så er det slik du forholder deg til barnet. Da kan du se barnet som en samtalepartner der dere sitter i undring over et lite fenomen, en liten detalj på stien i skogen. Der ei lita marihøne sitter og hviler seg på et blad. Der sitter dere og dele opplevelsen og beriker hverandres perspektiver. Der ingen perspektiv er mer interessant enn andre. Der ingen perspektiv er mer rett enn andre.

For å dra dette ned på et praktisk nivå og for å oppsummere – for alle oss som jobber med barn uansett vår stilling og ansvarsrolle, handler observasjon om å utvikle din evne til å se og å være lydhør, prøve å forstå et barn og samspill mellom barn og mellom barn og voksne. Å observere handler om å se hvordan barn undrer seg. Hva de undrer seg over og hvordan de uttrykker sine opplevelser. Det handler om å se barnet og se situasjonen og det handler om å se barnet i situasjonen.

I noen observasjoner kan det handle om å se etter spesielle sider eller kjennetegn hos barnet fordi det er disse du er på utkikk etter. Men da kan vi lett bli sneversynte og lett falle for en forenkling av virkeligheten som et utfyllingsskjema eller et avkryssningsskjema kan være.

Så en observasjon er øyet som ser. Og en refleksjon over en observasjon er perspektivet som prøver å forstå. Her ligger det føringer. Bevisst eller ubevisste. Verken en observasjon eller en refleksjon over en observasjon er en sann gjengivelse av hverdagen. Den som observerer legger alltid sine følelser og sin for forståelse inn i det som skjer. Som et kapittel er et utdrag fra en roman, er en observasjon et utdrag fra virkelighet. Og vi leser den med bestemte briller.

Så gå på jobb, åpne ditt sinn og se muligheter og det mangfold av perspektiver som finnes der. De som er åpenlyse og de som skjuler seg i detaljer, bak et smil, en usikker skulderbevegelse, en kropp som kommer springende mot deg, en tåre, et ord eller en stillhet. Det er da det blir spennende å være i barnehagen. Når man hele tiden er nysgjerrig på nye oppdagelser, der man opplever en liten verden innenfor barnehagens vegger som stadig er i bevegelse.